

- зменшити обсяги шкідливих викидів у навколишнє середовище у зв'язку з технологічним переоснащенням виробництв;
- відстрочити терміни вичерпання вітчизняних не відновлюваних енергоносіїв;
- оновлювати основні виробничі фонди на підприємствах регіону та впроваджувати нові технології шляхом економії коштів на імпорті енергоносіїв тощо.

Література

1. Альтернативні палива та інші нетрадиційні джерела енергії : монографія / О. Адаменко, В. Височанський, В. Лютко, М. Михайлів – Івано-Франківськ : ІМЕ, 2001. – 432 с.
2. Державне агентство з енергозбереження та енергоефективності України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naer.gov.ua>.
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua/signal/kr06145.
4. Енергозбереження на Закарпатті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carpathia.gov.ua/ua/488.htm>.
5. Концепція «неатомного» шляху розвитку енергетики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ch20.org/ukr/nnconcept_ukr.pdf.
6. Михайлів М.І. Перешкоди розвитку поновлюваних та нетрадиційних джерел енергії в Карпатському регіоні та шляхи їх подолання / М.І. Михайлів, Б.М. Лижичка // Нетрадиц. і понов. джерела енергії як альтернативні первинним джерелам енергії в регіоні: Матер. Другої міжнар. наук.-практ. конф., Львів, 19-20 червня 2003 р. – Львів, 2003. – С. 16-17.
7. Рожко А.О. Перспективи використання відновлювальних джерел енергії в Україні / А.О. Рожко // Енергосбережение. – 2007. – № 2. – С. 25-28.
8. Сайт ПАТ «Укргідроенерго» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uge.gov.ua.
9. Сердюк Т.В. Організаційно-економічний механізм енергозбереження в промисловості : монографія / Т.В. Сердюк. – Вінниця : Універсум-Вінниця, 2005. – 153 с.
10. Технічний звіт з оцінки відновлюваної енергетики в Україні в рамках стратегії екологічного аналізу програми USELF, компанія Black & Veatch, вересень 2011 рік. – с. 28.

УДК 338.432:631.37

**Власенко І.В.,
к. е. н., доцент
Вінницький національний аграрний університет**

РИНКОВІ УМОВИ АГРАРНОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Стратегічною метою сучасної соціальної політики в Україні є підвищення якості життя населення. Це означає, що соціальний напрям сьогодні є одним з основних. Проведене реформування колгоспів, радгоспів і колективних сільськогосподарських підприємств у господарські формування ринкового спрямування дало змогу збільшити виробництво сільськогосподарської продукції. З року в рік зростає виробництво валової продукції сільського господарства. У 2011р виробництво валової продукції сільського господарства України в усіх категоріях господарств зросло на 17,5%, і склало 118,1 мільярдів. Але найгострішими проблемами сільських територій України є відсутність мотивації до праці, бідність, трудова міграція, безробіття, занепад соціальної інфраструктури, поглиблення демографічної кризи та відмирання сіл. Тривала депопуляція та міграційний відтік населення із сільської місцевості призводять до обезлюднення сіл, а з часом і до повного відмирання частини з них, унаслідок чого оголюються сільські території, втрачається суспільний контроль за їх розвитком. Нині демографічно-поселенська криза на селі вразила більше третини адміністративних районів України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу та виникнення територій, що претендують на статус депресивних досліджувалось багатьма вченими. Серед них можна виділити: С.Квашу, М.Безуглого, М.Присяжнюка, Н.Живолупа, Є.Мішеніна, Р.Косодія, Р.Андрушка [1-6]. Питання ідентифікації регіонів і визначення серед них депресивних розглядаються в роботах Б.Бутса, С.Дробишевського, О.Кочеткової, А.Новікової [7-8].

Разом з тим, до теперішнього часу демографічні та міграційні проблеми так і залишаються

невирішеними, що суттєво впливає на розвиток економіки країни. Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що досить складною є проблема організації агроформувань в умовах функціонування депресивних адміністративних територій. Тому для об'єктивної оцінки статусу адміністративного району депресивного розвитку потрібна методика проведення розрахунків, що необхідна для здійснення заходів державного регулювання розвитку депресивних територій.

Постановка завдання. Депресивні території нині є майже в кожному регіоні, однак необхідно чітко визначити їх критерії та подальші кроки з поліпшення ситуації. Метою дослідження є розробка методики проведення розрахунків, які характеризують сучасний стан адміністративно-господарської одиниці (району), що претендує на статус депресивного.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою створення ефективної системи аграрного природокористування на селі Верховною Радою і Президентом України було прийнято низку винятково важливих законодавчих актів та програм, у яких особливе місце посідають закони України "Про державну підтримку сільського господарства України" [9], "Про особисте селянське господарство" [10], "Про фермерське господарство" [11], "Про колективне сільськогосподарське підприємство", Державна цільова програма сталого розвитку сільських територій на період до 2020 р. [12.], Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року [13.].

Основною метою Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р., затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158, є забезпечення життєздатності сільського господарства, його конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, гарантування продовольчої безпеки країни, збереження селянства як носія української ідентичності, культури і духовності. Проте проведені нами дослідження свідчать, що проблема сільських депресивних територій є актуальною не лише для країн з перехідною економікою, вона у всьому світі турбує прогресивних вчених і політиків, керівників підприємств і менеджерів.

Серед депресивних аграрних територій виокремлюють райони демографічної кризи – адміністративні райони із середнім за три роки рівнем депопуляції сільського населення, що перевищує 15 осіб на 1000 жителів, і райони поселенської кризи, у яких рівень депопуляції може бути й нижчим, але частка деградуючих і безлюдних сіл більша за 40 %. За даними соціального обстеження сіл, проведеного органами державної статистики, на 01 січня 2012 року населення України становило 45,6 млн. осіб, з яких 14 252,7 тисяч осіб (31,2%) всього населення проживало у сільських територіях. У середньому скорочення в сільській місцевості складає 177,5 тис. осіб на рік. Найбільшими коефіцієнтами природного зменшення населення протягом 2007-2011 років характеризувалися Чернігівська, Сумська, Полтавська, Черкаська, Луганська, Донецька, Кіровоградська області. У сільській місцевості названих регіонів показники природного спаду населення були значно вищими і коливалися в межах від 8,3% до 19,2% [14.].

Для об'єктивної оцінки статусу адміністративного району пропонуємо методику проведення розрахунків, які характеризують сучасний стан адміністративно-господарської одиниці (району), що претендує на статус депресивного та пільгового оподаткування, використовувати наступні розрахунки.

Необхідно розраховувати загальний рівень трудових ресурсів району (R), що претендують на статус депресивних за формулою:

$$R = L + F, \quad (1)$$

де: L – чисельність працюючого населення, чол.;

F – чисельність безробітних, чол.

Визначивши загальний рівень трудових ресурсів, необхідно розрахувати рівень фактичного безробіття, яке обчислюється як частка офіційно зареєстрованих безробітних до загального числа людей, які можуть і бажають працювати. Ці розрахунки проводяться за формулою:

$$\Phi_R = \frac{F}{R}, \quad (2)$$

де: F – чисельність офіційно зареєстрованих безробітних, чол.;

R – загальна чисельність людей, які можуть і бажають працювати.

У подальшому, по кожному району визначають рівень незайнятості і безробіття працездатного населення за формулою:

$$\Pi_1 = \frac{Ч_H}{Ч_3}, \quad (3)$$

де: $Ч_H$ – чисельність незайнятого працездатного населення в регіоні, що є на обліку в службі зайнятості, чол.;

$Ч_3$ – загальна чисельність працездатного населення в регіонів, чол.

Рівень соціальної напруги у незайнятого і безробітного працездатного населення вираховується за формулою:

$$П_2 = \frac{Ч_6}{Ч_3}, \quad (4)$$

де: $Ч_6$ – чисельність офіційно зареєстрованих в регіоні безробітних.

Показники $П_1$ і $П_2$, відображаючи, відповідно, рівні незайнятості безробіття працездатного населення, характеризують рівень соціальної напруги у них. Важливим також є визначення ротації безробітних. Коефіцієнт ротації безробітних вираховують за формулою:

$$П_3 = \frac{Ч_{61}}{Ч_{62}}, \quad (5)$$

де: $Ч_{61}$ – чисельність безробітних, знятих з обліку за звітний період;

$Ч_{62}$ – чисельність безробітних у регіоні на початок звітного періоду.

Коефіцієнт ротації безробітних свідчить про застій чи мобільність ринку праці у районі, а, відповідно, визначає небезпеку появи застійного безробіття та виникнення пов'язаних з цим небажаних соціальних проявів у адміністративному районі.

При вивченні адміністративного району, який претендує на статус депресивних територій, необхідно також вивчити співвідношення між попитом і пропозицією на ринку праці. Цей показник обраховується за формулою:

$$П_4 = \frac{P_m}{Ч_6}, \quad (6)$$

де: P_m – кількість вільних робочих місць в регіоні, відомості про які надійшли в службу зайнятості.

Разом показники $П_3$ і $П_4$ можуть використовуватись також для оцінки професійно-кваліфікованого співвідношення між попитом і пропозицією робочої сили. Показники $П_3 - П_4$ розраховуються для всієї сукупності регіонів, із числа яких визначаються ті, що претендують на статус депресивних територій та пільгового оподаткування.

На наступному етапі розраховуються величини відхилень показників конкретного району від середнього значення даного показника по обраній сукупності. За допомогою експертно-аналітичного методу визначаються інтервали абсолютних величин відхилень, кожному з яких встановлюється відповідний бал, наприклад, за наявності п'яти інтервалів відхилень показників рівня безробіття від середнього його значення, найбільший інтервал отримує бал «5», а найменший – «1».

Слідуючий етап підсумовує бали кожного району за окремими статистичними показниками; після ділення суми балів на число використаних показників (співставність забезпечується за рахунок того, що сукупність значень кожного з них розбивається на одне і теж число інтервалів) отримується інтегральна оцінка стану ринку праці в районі. Райони, які мають найбільшу суму балів, виділяються у якості територій з депресивним станом. Додатково розраховуються динамічні показники, які характеризують зміни, що проходять на ринку праці у кожному адміністративному районі. Для цього абсолютне значення кожного статистичного показника на кінець періоду розгляду ділиться на відповідні показники на початок періоду розгляду. У подальшому визначаються причини, що обумовили відхилення показників від заданих значень. Спочатку причини групуються за їх якісним складом. Доцільно виділяти демографічні, економічні і соціальні причини і у подальшому оцінку проводити окремо по кожній із цих груп. Всі групи причин описуються відповідним набором показників, що впливають на ринок праці в регіоні.

Незважаючи на те, що прийняті відповідні регулюючі державні документи розвитку малих форм господарювання на селі, основні економічні показники ведення сільськогосподарського виробництва у фермерських господарствах є нижчими, ніж у підприємствах і господарствах населення. Так, займаючи 9,6% площі сільськогосподарських угідь, вони виробляють у 2011р. 7% валової продукції рослинництва, м'яса у забійній масі – 2,3%, молока – 1%, яєць – 0,5%. Сьогодні більшість фермерських господарств України перебувають у скрутному фінансовому становищі.

В складних умовах ринкової економіки важко вижити окремим господарствам, фермерам та іншим невеликим сільськогосподарським формуванням. За останні роки в Україні різко скорочується кількість дрібних сільськогосподарських підприємств за рахунок переходу їх під контроль потужних аграрно-промислових формувань – агрохолдингів. Створення агрохолдингів стрімко набирає обертів. У цьому контексті, ефективна форма діяльності агрохолдингу передбачає інтеграцію в єдиний процес усіх основних стадій виробництва: починаючи від наукових досліджень, проектування, налагодження матеріального виробництва до реалізації продукції по вигідних збутових каналах. Діяльність холдингу безпосередньо впливає на поліпшення соціальної ситуації, перш за все, за рахунок створення додаткових робочих місць для сільського населення. Агропромхолдинг не лише забезпечує робочі місця, але й гідні умови життя і праці своїм співробітникам, сприяє їх самореалізації підвищуючи рівень кваліфікації, підтримує дитячі садки, школи, будинки культури тощо.

Ми вважаємо, що сьогодні відправною ланкою створення цивілізованого мотиваційного механізму розвитку агросфери в депресивних адміністративних районах повинен бути розвиток соціальної сфери. Звідси випливає, що розширення інвестицій у соціальну сферу та її розвиток мають сприяти підвищенню продуктивності праці, якісній зміні у продуктивних силах та виробничих відносинах що в свою чергу, сприятиме забезпеченню високого життєвого рівня .

Висновки з даного дослідження. Таким чином, проведені розрахунки дадуть змогу своєчасно визначити депресивність територій та перспективу розвитку чи об'єднання малих і середніх сільгоспдприємств у аграрні холдинги. Створення та функціонування в агросфері інтегрованих об'єднань (агрохолдингів) за участю фінансового, промислового капіталу та іноземних інвесторів – найкоротший шлях виведення сільського господарства України на рівень найбільш розвинених у аграрному відношенні країн.

Література

1. Безуглий М.Д. Стан, основні тенденції розвитку сільського господарства України протягом 2011 року та напрями розвитку в 2012 році / М.Д.Безуглий, С.М. Кваша // Економіка АПК. – 4'2012 (210). – С. 3-14
- 2, Присяжнюк М.В. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / М.В. Присяжнюк, М.Д.Безуглий. – К. : Аграрна наука. – 2012. – 47 с.
3. Кобута І.В. Політика державної підтримки сільського господарства країн-членів СОТ / І.В Кобута // Економіка АПК. – 2009. – № 12(182). – С. 132-136.
- 4.Живолуп Н. М. Соціально-економічні пріоритети відродження українського села / Н. М. Живолуп // Економіка і регіон. – 2009. – №2 (17).–С. 34-37
5. Мішенін Є.В. Соціально – економічні та екологічні напрями розвитку сільських територій / Є.В. Мішенін, Р. П. Косодій // Економіка АПК. – 2005. – № 5. – С.98–105
6. Андрушко Р. П. Економічний і соціальний розвиток села в перехідний період до ринку : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / Андрушко Р. П. – Львів, 2007. – 18 с.
7. Типология российских регионов / [Б.Бутс, С.Дробышевский, О.Кочеткова и др.]. – М, 2002. – 196 с.
- 8.Новікова А.М. Депресивні території: європейський досвід та проблеми України / А.М. Новікова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nii.sp.gov.ua/vydanna/panorama/2000_3-4.php
9. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України : прийнятий 24 черв. 2004 р. № 1877-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1877-15>
- 10.Про особисте селянське господарство : Закон України : прийнятий 15 трав. 2003 р. № 742-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=742-15>
- 11.Про фермерське господарство : Закон України : прийнятий 19 черв. 2003 р. № 973-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=973-15>
- 12.Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лют. 2010 р. № 7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=121-2010-%F0>
- 13.Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 верес. 2007 р. № 1158. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1158-2007-%EF>
- 14.За матеріалами УНІАН: МОЗ назвало чисельність населення України на початок 2012 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/ukraine/events/1335841-moz-nazvalo-chiselnist-naselennya-ukrayini-na-pochatok-2012-roku>